

Povezanost psihološke kontrole roditelja s internaliziranim teškoćama studenata

Aračić, Tina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:392273>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-14**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Tina Aračić

**POVEZANOST PSIHOLOŠKE KONTROLE RODITELJA S
INTERNALIZIRANIM TEŠKOĆAMA STUDENATA**

Diplomski rad

Zagreb, srpanj, 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Tina Aračić

**POVEZANOST PSIHOLOŠKE KONTROLE RODITELJA S
INTERNALIZIRANIM TEŠKOĆAMA STUDENATA**

Diplomski rad

**Mentorica rada:
prof. dr. sc. Tea Pavin Ivanec**

Zagreb, srpanj, 2023.

SAŽETAK

Glavni cilj provedenog istraživanja bio je ispitati povezanost restriktivne kontrole roditelja i internaliziranih teškoća studenata, kao i ispitati jesu li restriktivna kontrola, intruzivnost i kažnjavanje kao aspekti roditeljskog ponašanja prediktori internaliziranih teškoća, konkretno simptoma depresivnosti i anksioznosti studenata. U istraživanju je sudjelovalo 157 studenata različitih sveučilišta u Republici Hrvatskoj koji su ispunili online upitnik u kojem su se koristili sljedeći instrumenti: *Upitnik roditeljskog ponašanja (URP-29*, Keresteš i sur., 2012) kojim se ispitalo roditeljsko ponašanje (posebno za majku, posebno za oca) i *Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa* (Lovibond i Lovibond, 1995) za ispitivanje internaliziranih teškoća studenata, odnosno simptoma depresivnosti i anksioznosti. Sudionici su uz to ispunili i podatke o svom spolu, dobi, fakultetu te godini studija. Rezultati su pokazali da studenti procjenjuju majke intruzivnijima i sklonijima kažnjavanju od očeva te da su intruzivnost majke i oca pozitivno povezani s depresivnosti studenata, dok su intruzivnost majke i oca, kao i očevo kažnjavanje pozitivno povezani s anksioznosti studenata. U skladu s očekivanjem, majčino i očevo kažnjavanje nije se pokazalo povezanim s depresivnim teškoćama studenata obuhvaćenih ovim istraživanjem. Nadalje, rezultati istraživanja ukazuju da su majčina i očeva intruzivnost statistički značajni prediktori depresivnih i anksioznih teškoća studenata. Najznačajnijim prediktorom depresivnosti studenata pokazala se očeva intruzivnost dok je najznačajniji prediktor anksioznosti studenata majčina intruzivnost.

Ključne riječi: internalizirane teškoće, restriktivna kontrola roditelja, studenti

SUMMARY

The aim of this research was to determine the correlation between parental restrictive control and students' internalized difficulties and to examine whether aspects of maternal and paternal restrictive control, intrusiveness and punishing behaviours, are predictors of students internalized difficulties, specifically depression and anxiety. 157 students majoring in different universities in Croatia participated in this research. Participants filled out an online questionnaire that included Parental Behaviour Questionnaire (URP-29, Keresteš et al., 2012), which examined parental behaviour (separately for the mother, and separately for the father) and the Depression, Anxiety and Stress Scale (Lovibond and Lovibond, 1995) for examining students' internalized difficulties, i.e. symptoms of depression and anxiety. The participants also provided information about their gender, age, university, and the year of study. The results indicated that students evaluate mothers as more intrusive and prone to punishment than fathers, that mother's and father's intrusiveness are positively related to students' depression, while mother's and father's intrusiveness, as well as father's punishment are positively related to students' anxiety. Mother's and father's punishment were not related to depressive symptoms of the students included in this research which was in line with the expectations. Furthermore, the results of this research indicated that mother's and father's intrusiveness are statistically significant predictors of students' depressive and anxiety symptoms. Father's intrusiveness proved to be the most significant predictor of students' depression, while mother's intrusiveness was the most significant predictor of students' anxiety.

Keywords: internalized difficulties, parental restrictive control, students

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Roditeljstvo	2
1.2. Dimenzije roditeljskog ponašanja	4
1.3. Internalizirane teškoće.....	9
1.4. Povezanost roditeljske psihološke kontrole i internaliziranih teškoća	11
2. CILJ ISTRAŽIVANJA	15
3. METODOLOGIJA	16
3.1. Sudionici i postupak istraživanja.....	16
3.2. Instrumenti	16
4. REZULTATI I RASPRAVA	18
4.1. Povezanost restriktivne kontrole roditelja i internaliziranih teškoća studenata	20
4.2. Doprinos restriktivne kontrole roditelja internaliziranim teškoćama studenata.....	22
5. ZAKLJUČAK	26
LITERATURA	28
Izjava o izvornosti diplomskog rada	33

1. UVOD

Sve je više istraživanja u području psihologije roditeljstva usmjereno na proučavanje roditeljskog ponašanja koje može biti značajan rizični i/ili zaštitni faktor za razvoj, održavanje ili intenziviranje psiholoških teškoća tijekom djetinjstva i adolescencije (Pinquart, 2017; Yap i sur., 2014). Iako tijekom cijelog djetinjstva roditelji imaju važnu ulogu u životu djeteta, čini se da su na razvojnim prijelazima, primjerice iz adolescencije u ranu odraslu dob, odnosi i interakcije s roditeljima i dalje od velikog značaja (Arnett, 2000). Adolescencija, kao i prijelaz u ranu odraslu dob, dinamično je razdoblje tjelesnog i psihološkog sazrijevanja, koje ujedno pretpostavlja pomak u odnosu mladih s roditeljima iz njihove ovisnosti i podređenosti roditeljima u odnos sve veće ravnopravnosti i individualne odgovornosti (Paddilla-Walker i sur., 2014; Smetana i Daddis, 2002). Iako je uočeno da roditelji mijenjaju neke specifične oblike roditeljskog ponašanja i prilagođavaju se sve većoj samostalnosti djeteta, istraživanja sugeriraju na relativno stabilnu strukturu roditeljskih ponašanja (Loeber i sur., 2000). Prema tome, utjecaje na socio-emocionalnu prilagodbu adolescenata kao i moguće teškoće koje mogu nastupiti na prijelazu u odraslu dob opravdano je tražiti u različitim roditeljskim ponašanjima.

Roditeljsko ponašanje najčešće se opisuje dimenzijama emocionalnosti te bihevioralnom i psihološkom kontrolom (Darling i Steinberg, 1993; Keresteš, 2002). Navedene dimenzije smatraju se odrednicama roditeljskog ponašanja u svakodnevnim interakcijama s djetetom. Primjerice, neki su roditelji emocionalniji u smislu da su brižniji, pružaju više podrške, dok su drugi manje emocionalni, odnosno hladni, skloniji odbijanju i odbacivanju djeteta (Smetana i Daddis, 2002). Također, neki roditelji svojoj djeci daju veću slobodu i manje kontroliraju njihovo ponašanje, dok drugi imaju čvršću kontrolu i/ili koriste manipulaciju kako bi potaknuli dijete na određeno ponašanje (Smetana i Daddis, 2002). Takva roditeljska ponašanja obilježena pretjeranom psihološkom kontrolom kroz istraživanja se pokazuju konzistentno povezana s otežanom psihosocijalnom prilagodbom djece i adolescenata te doprinose razvoju internaliziranih teškoća poput simptoma depresivnosti i anksioznosti (Pinquart, 2017). Vulić-Prtorić (2004) navodi veću ranjivost adolescenata za razvoj internaliziranih teškoća u odnosu na mlađu djecu budući da je osjećaj krivnje karakterističan za razdoblje prepuberteta te se smatra specifičnim simptomom internaliziranih teškoća za djecu iznad 11 godina. S druge strane, neki strani autori (npr., Lunetti i sur., 2022) sugeriraju kako su i adolescenti na prijelazu u odraslu dob također ranjiva skupina za razvoj ili intenziviranje internaliziranih teškoća povezanih s pretjeranom primjenom psihološke kontrole.

Rezultati istraživanja koja su ispitivala povezanost spolnih razlika u percepciji roditeljskog ponašanja, sugeriraju da spol roditelja objašnjava razlike u ponašanju majki i očeva prema djetetu. Majke su tako više usmjerene prema njezi i brizi oko djeteta no, ujedno i sklonije psihološkoj kontroli, dok su očevi više usmjereni na provođenje slobodnog vremena s djecom u igri i istraživanju, no ujedno i skloniji bihevioralnoj kontroli (Collins i Russell, 1991).

Proučavanje roditeljskog odgojnog stila i percepcije roditeljskog ponašanja adolescenata mnogi smatraju najvažnijim djelom istraživanja u području psihologije roditeljstva, ali i razvojne psihologije, jer omogućuje bolje razumijevanje psihološkog života i socio-emocionalne prilagodbe adolescenata na prijelazu u odraslu dob kada trebaju postati samostalni i funkcionalni članovi društva (Arnett, 2000; Faherty i sur., 2019; Inguglia i sur., 2015). Budući da su dosadašnja istraživanja (npr. Albrecht i sur. 2007; Luebbe i sur., 2013; Rogers i sur., 2020) pokazala kako majke i očevi mogu različito doprinijeti razvoju djeteta, povezanost i doprinos roditeljskog ponašanja obilježenog pretjeranom psihološkom kontrolom razvoju internaliziranih teškoća adolescenata valja ispitati iz perspektive i majčinog i očevog roditeljskog ponašanja.

1.1. Roditeljstvo

Prema Obradović i Čudina-Obradović (2003) roditeljstvo je kompleksan pojam koji uključuje subjektivan doživljaj roditeljstva, roditeljsku brigu odnosno rađanje djece, roditeljski odgojni stil i roditeljsko ponašanje odnosno određene postupke i aktivnosti koje roditelji poduzimaju kako bi ostvarili vlastite ciljeve usmjerene na razvoj i brigu oko djece. Roditeljski odgojni stil predstavlja emocionalno ozračje u sklopu kojeg se odvijaju sve interakcije roditelja i djeteta (Obradović i Čudina-Obradović, 2003). Najpoznatija klasifikacija roditeljskih stilova ona je Diane Baumrind (1970) koju su nadopunili Maccoby i Martin (1983) te danas obuhvaća četiri različita roditeljska stila: autoritaran, autoritativan, permisivan i indiferentan (Darling i Steinberg, 1993).

Kod *autoritarnog* (krutog i strogog) roditeljskog stila roditelji djeci postavljaju visoke zahtjeve te provode strog nadzor, no ne pružaju dovoljno topline i potpore. Prema Obradović i Čudina-Obradović (2003) glavni odgojni ciljevi autoritarnih roditelja su učenje djeteta samokontroli, odnosno vladanje sobom, i poslušnosti dok sebe smatraju i postavljaju u ulogu autoriteta prema djetetu čiji se zahtjevi moraju ispunjavati i pravila poštivati bez preispitivanja ili objašnjavanja. Prema tome, na određen način, glavni roditeljski zadatak kod autoritarnog

odgojnog stila je postavljanje granica i pravila djetetu pri čemu se prekršaji kažnjavaju i to nerijetko fizički. Odrastanje u takvom autoritarnom ozračju za djecu ima socio-emocionalne posljedice koje se ogledaju kroz česte promjene raspoloženja, povučenosti, neveselosti te bojažljivosti, razdražljivosti i nedostatku spontanosti takve djece (Darling i Steinberg, 1993; Obradović i Čudina-Obradović, 2003). Neka istraživanja su čak pokazala pozitivnu povezanost autoritarnog stila roditeljstva i internaliziranih teškoća djece i adolescenata poput depresije (Ebrahimi i sur., 2017) i anksioznosti (Pinquart, 2017).

Autoritativan (demokratski i dosljedan) roditeljski stil predstavlja odgajanje djece kroz postavljanje visokih zahtjeva, jasnih granica i provođenje nadzora uz pružanje visoke razine topline i potpore. Prema Obradović i Čudina-Obradović (2003) glavni odgojni ciljevi autoritativnih roditelja su poticanje djetetove znatiželje, kreativnosti, sreće, motivacije i nezavisnosti odnosno samostalnosti. Prema tome, autoritativna roditeljska uloga je više savjetničkog, a ne kontrolirajućeg tipa što znači da se granice i pravila postavljaju djetetu uz objašnjavanje i obrazlaganje zašto ona postoje. Djeca koja odrastaju u takvom ozračju su spontana i slobodno izražavanju vlastito mišljenje i emocije. Većina istraživanja ističe autoritativni roditeljski stil kao najpoželjniji jer stvara optimalni socijalizacijski kontekst za djecu kod koje zato prevladavaju osjećaji povjerenja, iskrenosti, poštovanja i individualne odgovornosti (Bornstein, 2002). Usto, autoritativan stil roditelja konzistentno se pokazuje kao zaštitni faktor od teškoća u prilagodbi i internaliziranih teškoća (Ebrahimi i sur., 2017; Pinquart, 2017).

Permisivan (popustljiv) roditeljski stil provode roditelji koji pružaju puno topline i potpore, no imaju niske zahtjeve i provode slabu kontrolu nad svojom djecom. Permisivni roditelji tako ne pružaju djetetu jasnu i potrebnu strukturu te su usmjereni prema ispunjavanju svakog djetetovog zahtjeva. Prema tome, dijete samo odlučuje i radi što hoće, a da pri tome nema nikakvog vođenja ili kontrole od strane roditelja. Permisivan roditeljski stil onemogućuje djetetu stjecanje socijalnih normi i pravila ponašanja, pa su djeca odrasla u takvom ozračju često nezrela, neodgovorna, slabije samokontrole i slabog snalaženja u situacijama u kojima se susreću s autoritetom. Također, kod takve djece je izražena nesigurnost, nesnalaženje u granicama zbog neprimjerenog davanja prevelike slobode što vodi razvoju impulzivnog i agresivnog ponašanja (Luk i sur., 2016). Naposljetku, valja spomenuti i istraživanja koja povezuju permisivan roditeljski stil s razvojem internaliziranih teškoća poput depresivnosti (Ebrahimi i sur., 2017).

Indiferentan (ravnodušan i zanemarujući) roditeljski stil odnosi se na odgajanje djece kroz postavljanje malih do nikakvih zahtjeva pri čemu dijete nema nadzora ni kontrole, niti mu se pruža toplinu i potpora. Indiferentni roditelji obično emocionalno odbacuju dijete ili nemaju vremena ni snage brinuti se o njemu i njegovim potrebama, željama, uspjesima i neuspjesima. Prema tome, ta djeca veliki dio vremena provode bez nadzora pa roditelji ne znaju gdje im se djeca nalaze, što rade ni s kim se druže (Obradović i Čudina-Obradović, 2003). Takva djeca često su neposlušna i neprijateljski nastrojena, često su u otporu koji priječi razvijanje socijalnih kompetencija i vodi do neprimjerenog sudjelovanje u igri i drugim socijalnim aktivnostima te neuspjeha u školi. Općenito, istraživanja potvrđuju pozitivnu povezanost permisivnog roditeljskog stila s nepoželjnim razvojnim ishodima djece i adolescenata od eksternaliziranih (Luk i sur., 2016) do internaliziranih teškoća (Pinquart, 2017).

Opisana klasifikacija roditeljskih odgojnih stilova (Darling i Steinberg, 1993; Obradović i Čudina-Obradović, 2003) služi kao okosnica brojnih istraživanja na području psihologije roditeljstva koja se bave ispitivanjem uloge roditeljskog ponašanja kao rizičnih i/ili zaštitnih faktora koji bi mogli doprinijeti poželjnim odnosno nepoželjnim razvojnim ishodima djece i adolescenata. Tako se roditeljsko ponašanje u literaturi najčešće opisuje kroz tri globalne dimenzije: emocionalnost, bihevioralnu i psihološku kontrolu (Barber i sur., 2005; Darling i Steinberg, 1993) koje se u različitim kombinacijama mogu jasno prepoznati iz prethodno opisanih roditeljskih odgojnih stilova (Obradović i Čudina-Obradović, 2003).

1.2. Dimenzije roditeljskog ponašanja

Emocionalnost kao dimenzija roditeljskog ponašanja se u literaturi još naziva i podrškom, prihvaćanjem te toplinom, a tiče se prirode afektivnog odnosa između roditelja i djeteta (Barber i sur., 2005; Keresteš, 2002). Emocionalno topli roditelji jasno izražavaju svoja očekivanja prema djetetu, prihvaćaju ga i daju mu do znanja da su mu podrška dok emocionalno hladni roditelji izražavaju odbacivanje i neprihvatanje vlastita djeteta (Klarin i Đerda, 2014). Rezultati meta-analize Pinquarta i Gerke (2019) pokazali su da emocionalno topli i podržavajući roditelji imaju djecu koja češće doživljavaju pozitivne emocije poput osjećaja da su voljeni i da ih se cijeni te lakše prevladavaju svakodnevne probleme dok djeca emocionalno hladnih roditelja češće doživljavaju neugodne emocije poput krivnje i srama te imaju slabije razvijenu emocionalnu regulaciju. K tome, u istraživanju Onyskiw i Hayduk (2001) primijećeno je kako su emocionalno hladni roditelji skloni postavljanju visokih očekivanja

pred dijete i kažnjavanju ako ih ono ne ispuni. Rezultati spomenutog istraživanja ujedno su pokazali da djeca takvih roditelja iskazuju više agresivnog, a manje prosocijalnog ponašanja te imaju više internaliziranih teškoća poput depresivnosti, anksioznosti i socijalnog povlačenja (Onyskiw i Hayduk, 2003).

Bihevioralna kontrola kao dimenzija roditeljskog ponašanja odnosi se na ona ponašanja roditelja kojima je cilj regulacija djetetovog ponašanja kroz postavljanje pravila i granica (Barber i sur., 1994). Uobičajena je podjela bihevioralne kontrole na roditeljska ponašanja usmjerena prema discipliniranju i nadziranju djeteta. Discipliniranje se odnosi na specifične strategije i ponašanja koje roditelji koriste kod provođenja pravila i usađivanja vrijednosti kod svoje djece (Ballash i sur., 2006). Tako neke od strategija discipliniranja mogu biti adaptivna roditeljska ponašanja poput objašnjavanja, ohrabivanja i pohvala poželjnog ponašanja (pretežito zastupljeno kod autoritativnog odgojnog stila), ali jednako tako mogu biti kruta i stroga roditeljska ponašanja poput fizičkog kažnjavanja i korigiranja djetetova ponašanja (pretežito zastupljeno kod autoritarnog odgojnog stila) (Ballash i sur., 2006). Nadalje, nadziranje se odnosi na roditeljsku razinu svjesnosti o tome što se događa u djetetovom životu, roditeljsko znanje o djetetu i nadzor koji roditelji iskazuju kako bi pratili gdje se njihovo dijete nalazi i kojim aktivnostima se bavi (Ballash i sur., 2006).

Općenito, pretjerana bihevioralna kontrola povezuje se sa zavisnošću djeteta o roditelju, submisivnim ponašanjem djeteta (Barber i sur., 1994) i internaliziranim teškoćama (van der Sluis i sur., 2015) dok roditelji koji provode slabu ili nikakvu bihevioralnu kontrolu češće imaju djecu slabije samokontrole i veće impulzivnosti (Kurtović i Marčinko, 2010) s više eksternaliziranih teškoća i problema u ponašanju poput agresivnog i delinkventnog ponašanja (Barber i sur., 1994; Pinguart, 2017). Međutim, većina autora smatra da je primjena umjerene bihevioralne kontrole zapravo pozitivan oblik roditeljske kontrole kojom se nastoji regulirati nepoželjno ponašanje djeteta. Primjerice Pettit i suradnici (2001) navode kako bihevioralna kontrola roditelja pozitivno doprinosi psihosocijalnom razvoju djeteta budući da se kod djeteta primjenom bihevioralne kontrole uspješno razvija svijest o posljedicama vlastita ponašanja. Prema rezultatima istraživanja Bolkan i suradnika (2010) primjena umjerene bihevioralne kontrole značajno je manje povezana s agresivnim i delinkventnim ponašanjem adolescenata (od 12 do 14 godina) od pretjerano kontrolirajućeg roditeljskog ponašanja. Dok su rezultati istraživanja García i Gracia (2009) pokazali kako adolescenti (od 12 do 17 godina) prema kojima roditelji primjenjuju umjerenu bihevioralnu kontrolu uz pružanje topline i podrške, imaju bolje samopoštovanje (akademsko, socijalno, emocionalno i tjelesno) i bolje osobne i

socijalne kompetencije. Prema tome, može se zaključiti kako, ovisno o stupnju primjene, bihevioralna kontrola roditelja može biti povezana s različitim razvojnih ishodima, ali i da je umjerenjena bihevioralna kontrola povezana s poželjnim razvojnim ishodima.

Psihološka kontrola kao dimenzija roditeljskog ponašanja odnosi se na nametljiva i prisilna ponašanja roditelja koja uključuju pretjeranu kontrolu djetetovih aktivnosti, sputavanje samostalnosti te pasivno-agresivno roditeljsko ponašanje s uskraćivanjem ljubavi i izazivanjem osjećaja krivnje kod djeteta (Smetana i Daddis, 2002). Prema Barber i Harmon (2002) psihološka kontrola podrazumijeva primjenjivanje intruzivnog i često podmuklog roditeljskog ponašanja kroz koje se vrši pritisak na dijete, izaziva osjećaj krivnje i posramljenosti stoga se smatra rizičnim faktorom za socio-emocionalni razvoj djeteta. Smatra se da roditeljima koji provode pretjeranu psihološku kontrolu cilj nije disciplinirati dijete već kontrolirati i manipulirati djetetovim mislima, emocijama i osjećajem privrženosti te tako zadržati dijete emocionalno ovisnim o sebi kao i zaštititi i osigurati vlastiti položaj u obitelji (Barber i Harmon, 2002; Pettit i sur., 2001). Aunola i Nurmi (2005) istaknuli su ulogu privrženosti majke i oca te bihevioralne i psihološke kontrole u razvoju internaliziranih i eksternaliziranih problema djece. Rezultati njihova istraživanja pokazali su da su djeca majki koje su primjenjivale visoku razinu psihološke kontrole u kombinaciji s visokom privrženosti i posvećenosti djetetu, posebno ranjiva za razvoj eksternaliziranih teškoća u vidu problematičnog ponašanja i internaliziranih teškoća u vidu depresivnih simptoma. K tome, u istom istraživanju uspostavilo se da su majke sklonije od očeva prema primjeni psihološke kontrole. Preciznije, primijećeno je da su majke češće djeci pružale ljubav, podršku i bliskost, ali u komunikaciji s njima izazivale grižnju savjesti i osjećaj krivnje, čime su zapravo manipulirale djetetovim unutarnjim svijetom te povećale djetetovu nesamostalnost i nesigurnost (Aunola i Nurmi, 2005). Na slične rezultate, samo na populaciji studenata, je ukazalo istraživanje Ebrahimi i suradnika (2017). U njihovom se istraživanju pokazalo da studenti roditelja sklonijih psihološkoj kontroli češće razvijaju izbjegavajući tip privrženosti i imaju više depresivnih teškoća (Ebrahimi i sur., 2017). Također, istraživanje Inguglia i suradnika (2015) pokazalo je da i niske razine promjene psihološke kontrole roditelja vode internaliziranim teškoćama studenata na prijelazu u odraslu dob. Prema tome, može se zaključiti kako je, neovisno o stupnju primjene, psihološka kontrola roditelja povezana s nepoželjnim razvojnim ishodima.

Općenito, smatra se da pretjerana psihološka kontrola predstavlja razvojno neprikladan pritisak roditelja koji ne odgovara socio-emocionalnim potrebama djeteta i onemogućuje proces individualizacije. Važno je spomenuti kako dječji razvoj zahtijeva određen stupanj psihološke autonomije, kako bi dijete kroz različite oblike socijalne interakcije moglo razviti vlastitu samostalnost i neovisnost o roditeljima. Smetana i Daddis (2002) navode kako se primjenom psihološke kontrole ne zadovoljavaju temeljne psihološke potrebe djeteta odnosno da se umjesto osjećaja autonomije i povezanosti kod djeteta razvija nepovjerenje u vlastiti identitet i ideje, kao i strah od gubitka povezanosti s roditeljima. Brojna istraživanja potvrđuju da ako je stupanj psihološke kontrole pretjeran može doći do razvoja naučene bespomoćnosti, izostanka osobne inicijative te internaliziranih teškoća poput depresivnosti i anksioznosti (Ballash i sur., 2006; Barber i sur., 1994; Pettit i sur., 2001; Pinquart, 2017; Yap i sur., 2014). Usto, pretjerana psihološka kontrola predstavlja rizični faktor u kasnijim razdobljima djetetova razvoja posebice na prijelazu u adolescenciju i iz adolescencije u ranu odraslu dob (Yap i sur., 2014).

Kada je riječ o stilovima roditeljstva i roditeljskom ponašanju, istraživanja su pokazala kako je važno uzeti u obzir da su ona, među ostalim, određena i kulturalnim kontekstom (Inguglia i sur., 2015; Keresteš i sur., 2012; Urry i sur., 2011). Prema tome, u ovome će se radu roditeljsko ponašanje sagledati iz perspektive pojedinih dimenzija roditeljskog ponašanja na temelju rezultata prikupljenih u hrvatskom kontekstu, koje predlažu Keresteš i suradnice (2012). Prema autoricama moguće je razlikovati sedam aspekata roditeljskog ponašanja: toplinu, autonomiju, induktivno rezoniranje, roditeljsko znanje, intruzivnost, kažnjavanje i popustljivost. *Toplina* kao aspekt roditeljskog ponašanja označava roditeljevo pokazivanje ljubavi i prihvaćanje djeteta kao i ostvarivanje bliskost s djetetom, dok se *autonomija* kao aspekt roditeljskog ponašanja odnosi na poštivanje djetetova izbora i uvažavanje njegove psihološke neovisnosti. *Induktivno rezoniranje* je aspekt roditeljskog ponašanja koji se tiče roditeljskog pozitivnog discipliniranja djeteta kroz pružanje objašnjenja i jasnog argumentiranja djetetu kako njegovo ponašanje utječe na druge i okolinu oko njega. Nadalje, *roditeljsko znanje* kao aspekt roditeljskog ponašanja obuhvaća roditeljsko nadziranje djeteta kao i poznavanje djetetovih aktivnosti dok se *popustljivost* kao aspekt roditeljskog ponašanja odnosi na popuštanje roditelja pred djetetovim željama i zahtjevima (Keresteš i sur., 2012). Prema autoricama, induktivno rezoniranje i roditeljsko znanje indikatori su visoke i čvrste biheviornalne kontrole djeteta, dok je popustljivost indikator niske i slabe biheviornalne kontrole. Nadalje, *intruzivnost* kao aspekt roditeljskog ponašanja obuhvaća roditeljske pokušaje

upravljanja djetetovim osjećajima, kritiziranje i izazivanje krivnje, ali i suptilne oblike psihološkog kažnjavanja. Prema tome, intruzivnost kakvu opisuju Keresteš i suradnice (2012) zapravo obuhvaća ponašanja roditelja koja odražavaju iskazivanje psihološke kontrole nad djetetom. U tom kontekstu, autorice navode da su u svojim ranijim istraživanjima čak koristile naziv psihološka kontrola, ali su se naposljetku odlučile za izraz intruzivnost koji je prema njima precizniji za opis specifičnog aspekta roditeljskog ponašanja i ne preklapa se s nazivima koje drugi autori koriste za označivanje globalnih dimenzija roditeljstva. Naposljetku, *kažnjavanje* kao aspekt roditeljskog ponašanja predstavlja negativno discipliniranje i strogo roditeljsko ponašanje te upućuje na grube postupke kažnjavanja poput vikanja i tjelesnog kažnjavanja djeteta.

Tako teorijski pretpostavljeni aspekti roditeljskog ponašanja mogu se grupirati pa predstavljaju tri globalne dimenzije roditeljskog ponašanja koje autorice nazivaju *roditeljska podrška* (obuhvaća aspekte roditeljskog ponašanja: toplinu, autonomiju, znanje i induktivno rezoniranje), *restriktivna kontrola* (obuhvaća intruzivnost i kažnjavanje) te *popustljivost* (koja je sama po sebi i aspekt, ali i dimenzija roditeljskog ponašanja) (Keresteš i sur., 2012). Važno je spomenuti kako su autorice kroz svoja prošla istraživanja utvrdile da se dimenzija roditeljskog ponašanja koju one nazivaju restriktivna kontrola dobro poklapa s dimenzijom psihološke kontrole uvriježenom u ostalim stranim istraživanjima (Keresteš i sur., 2012). Međutim, restriktivna kontrola obuhvaća aspekte roditeljskog ponašanja intruzivnost – koja se, kako je ranije spomenuto, može shvatiti kao prava psihološka kontrola, ali i aspekt roditeljskog ponašanja kažnjavanje koje se zapravo odnosi na bihevioralnu kontrolu. Budući da je u ovom radu primijenjen teorijski model i instrument Keresteš i suradnica (2012), psihološka kontrola roditelja mjerit će se i komentirati kroz dimenziju restriktivne kontrole i to aspekta roditeljskog ponašanja intruzivnosti. Međutim, mjerit će se i komentirati aspekt roditeljskog ponašanja kažnjavanje pošto je prema Keresteš i suradnicama (2012) zamišljeno da dimenzija roditeljskog ponašanja restriktivna kontrola uključuje i taj aspekt roditeljskog ponašanja. Također, autorice sugeriraju da je preciznije restriktivnu kontrolu promatrati kroz aspekte roditeljskog ponašanja intruzivnost i kažnjavanje, ako se žele jasnije razlučiti mogući utjecaji takvog roditeljskog ponašanja na razvojne ishode djeteta. Prema tome, u ovome će se radu promatrati kako je pretjerana restriktivna kontrola roditelja definirana kroz aspekte roditeljske intruzivnosti i kažnjavanja povezana s razvojem internaliziranih teškoća adolescenata, poglavito depresivnosti i anksioznosti.

1.3. Internalizirane teškoće

Uvriježena podjela teškoća je na dvije skupine – internalizirane i eksternalizirane teškoće (Macuka, 2016). Internalizirane teškoće podrazumijevaju emocionalne teškoće te pretjerano kontrolirana ponašanja, a u njih se ubrajaju teškoće poput depresivnosti, anksioznosti, socijalnog povlačenja i psihosomatskih teškoća dok eksternalizirane teškoće predstavljaju nedovoljno kontrolirana ponašanja to jest agresivnost i delinkventna ponašanja (Macuka, 2016).

Macuka i Jurkin (2014) opisuju kako se internalizirane teškoće baziraju na emocijama tuge, straha, tjeskobe, krivnje i beznađa u životu što dovodi do povlačenja, a često je praćeno gubitkom uživanja u većini aktivnosti kao i problemima sa spavanjem, promjenama u apetitu, smanjenom koncentracijom i energijom. U literaturi se ističe kako su internalizirane teškoće teže uočljive okolini zato što djeca odnosno mladi prvenstveno imaju problema sami sa sobom (Macuka, 2008). Internalizirane teškoće kod djece i adolescenata značajno su povezane s nižom kvalitetom života, slabijim školskim uspjehom, tjelesnim zdravljem, a mogu imati i dugoročno nepovoljne posljedice u ranoj odrasloj dobi kao što je povećan rizik od recidiva (Schubert i sur., 2017), akademske poteškoće (Bruffaerts, 2018), teškoće u odnosima s drugima i delinkventno ponašanje te nezaposlenost (Bartelink i sur., 2019).

Glavne internalizirane teškoće povezuju se s anksioznošću i depresivnošću (Lunetti i sur., 2022; Maciejewski i sur., 2017; Schubert i sur., 2017). Istraživanja su pokazala kako između te dvije internalizirane teškoće postoji visoki komorbiditet, a podaci sugeriraju da između 15% i 70% djece i adolescenata sa simptomima depresivnosti pokazuje i znakove anksioznosti, dok je kod djece s anksioznošću prisutnost depresivnih simptoma nešto niža i kreće se između 10% i 15% (Piqueras i sur., 2017). Rezultati istraživanja utjecaja dobi na zastupljenost internaliziranih teškoća upućuju kako su one relativno stabilne tijekom djetinjstva pa se postupno povećavaju na prijelazu u adolescenciju i kroz samu adolescenciju (Lunetti i sur., 2022; Maciejewski i sur., 2017; Schubert i sur., 2017). Primjerice, u longitudinalnoj studiji Maciejewski i suradnika (2017) koja je promatrala adolescente u razdoblju od njihove 13-te do 18-te godine, utvrđeno je povećanje njihova općeg negativnog raspoloženja, konkretnije anksioznosti i potištenosti. Slično je dobiveno i u istraživanju Lunetti i suradnika (2022) u kojem se dodatno utvrdio doprinos roditeljskog ponašanja povećanju internaliziranih teškoća adolescenata, konkretnije tuge, usamljenosti, povlačenja i anksioznosti. Što se tiče razlika u zastupljenosti internaliziranih teškoća ovisno o spolu, istraživanja pokazuju da do

adolescencije djevojke, ali ne i dječaci, pokazuju značajno povećanje u zastupljenosti depresivnih i anksioznih teškoća (Kuzman i sur., 2004; Schubert i sur., 2017).

Da bi olakšali mjerenje i usporedbu simptoma depresivnosti i anksioznosti, Lovibond i Lovibond (1995) razvili su Skalu depresivnosti, anksioznosti i stresa koja je danas jedna od najpoznatijih mjera samoprocjene depresivnih i anksioznih simptoma pojedinca iz opće, ne kliničke populacije. Prema njihovoj konceptualizaciji, depresivnost se odnosi na doživljavanje teškoća kao što su loše raspoloženje, nedostatak motivacije i nisko samopoštovanje te pritom obuhvaća simptome apatije, disforije, beznadnosti, osobnog obezvrjeđivanja i nedostatak interesa (Lovibond i Lovibond, 1995). U depresivne simptome spadaju i žalost, utučenost, loše raspoloženje, bezvoljnost, pomanjkanje poticaja, osjećaj bezvrijednosti, sumnja u sebe, besmislenost, nemir, nedostatak energije, poremećaj apetita i tjelesne težine, poremećaji spavanja, teškoće s koncentracijom te suicidalne misli (Vulić-Prtorić, 2004). Međutim, u literaturi se također naglašava kako se depresivnost može manifestirati na različite načine, stoga unatoč jasnom opisu, nije uvijek lako prepoznati depresivnost niti je razlikovati od drugih stanja. Tako, primjerice, depresivnost djece i adolescenata na prijelazu u ranu odraslu dob može istovremeno imati i simptome poput razdražljivosti, osjećaja krivnje i izljeva bijesa (Vulić-Prtorić, 2004). Prema Arnett (2000) studentske godine predstavljaju razvojno ključno razdoblje prijelaza iz adolescencije u ranu odraslu dob i stoga predstavljaju idealnu populaciju za istraživanje ovih promjena. Istraživanja provedena na studentskoj populaciji pokazala su da brojni studenti imaju depresivne simptome koji su povezani s njihovim svakodnevnim funkcioniranjem, ali i sa smanjenom akademskom efikasnošću, poteškoćama u učenju te slabijim akademskim postignućem (Bruffaerts, 2018).

Što se tiče anksioznih simptoma, oni spadaju među najčešće internalizirane teškoće dječje i adolescentske dobi te ujedno imaju i najraniju stopu pojavljivanja u odnosu na većinu drugih internaliziranih teškoća. Međutim ono što je bitno spomenuti kod anksioznosti jest da se može javiti kao prolazno emocionalno stanje ili kao osobina ličnosti koja predstavlja relativno trajnu sklonost pojedinca da u različitim situacijama intenzivno anksiozno reagira. Prema konceptualizaciji Lovibond i Lovibond (1995) anksioznost se odnosi na doživljavanje teškoća poput pretjerane nespecifične psihološke pobuđenosti i uzbuđenja, panike, straha i uznemirenosti. Anksioznost često prati osjećaj krivnje, neugode, nemira i napetosti, anticipacije moguće opasnosti ili gubitka, kao i mnoge fiziološke promjene od kojih neke uključuju ubrzani rad srca, povećani krvni tlak i tjelesnu napetost (Vulić-Prtorić, 2004). Kao i za simptome depresivnosti, smatra se da su simptomi anksioznosti povezani s dobi i da su u

djetinjstvu češći problemi separacije, a u adolescenciji izrazita zabrinutost (Macuka, 2008). Istraživanja provedena na studentskoj populaciji pokazala su da su studenti s anksioznim teškoćama manje zadovoljni svojim životom, češće su nižeg samopouzdanja i s osjećajem manje vrijednosti (Beiter i sur., 2015), ali i slabijeg akademskog postignuća (Bruffaerts, 2018).

Prema svemu navedenome, jasno je da je bitno i nužno istraživati odrednice internaliziranih teškoća studenata budući da imaju i kratkoročne i dugoročne posljedice na njihovo funkcioniranje i kvalitetu života. Za internalizirane teškoće poznato je da se često pojavljuju unutar obitelji i da različita roditeljska ponašanja mogu voditi razvoju depresivnosti i anksioznosti kod studenata. Jedno od takvih neadaptivnih roditeljskih ponašanja čija će se uloga u ovome radu ispitati je spomenuta restriktivna kontrola roditelja.

1.4. Povezanost roditeljske psihološke kontrole i internaliziranih teškoća

Prema Bolkan i suradnicima (2010) već tijekom rane adolescencije djeca tipično počinju kritički preispitivati autoritet i ponašanja svojih roditelja. Stoga se u nekim istraživanjima na području psihologije roditeljstva pažnja usmjerila prema ispitivanju subjektivnog doživljaja adolescenata o roditeljskom ponašanju. Tako su, primjerice, rezultati istraživanja Yahav (2006) ukazali kako je subjektivna percepcija adolescenata o ponašanju roditelja, konkretno primjeni psihološke kontrole, imala ključnu ulogu u predviđanju depresivnih i anksioznih simptoma adolescenata. U istraživanju odnosa između anksioznosti i percipiranog roditeljskog ponašanja provedenom na hrvatskom uzorku adolescenata dobiveni rezultati također su ukazali na povezanost simptoma anksioznosti i restriktivne kontrole roditelja (Buljan, 2015). Drugim riječima, što je veća restriktivna kontrola roditelja, to adolescenti pokazuju više simptoma anksioznosti. Nadalje, rezultati longitudinalne studije Pettit i suradnika (2001) pokazali su da je psihološka kontrola povezana i utječe na razvoj problema u ponašanju kod djevojčica u ranoj adolescenciji te na razvoj anksioznosti i depresivnosti u kasnoj adolescenciji. Rezultati nedavne meta-analize Pinquarta (2017) u kojoj je analizirano 1015 radova na temu povezanosti zasebnih dimenzija roditeljskog ponašanja i internaliziranih teškoća djece i adolescenata, također su pokazali da su provođenje stroge psihološke kontrole, kao i autoritarno i zanemarujuće roditeljstvo, najznačajnije povezani s anksioznosti, depresivnosti, somatizacijama i socijalnim povlačenjem djece i adolescenata.

U kontekstu istraživanja doživljaja psihološke kontrole kao aspekta roditeljskog ponašanja od strane adolescenata valja napomenuti da istraživanja razlika u percepciji

provođenja psihološke kontrole majki i očeva nisu konzistentna (npr. Bolkan i sur., 2010; Faherty i sur., 2019; Smetana i Daddis, 2002). Usto također valja istaknuti kako je puno više istraživanja u kojima se ispitala psihološka kontrola majki nego očeva ili se psihološka kontrola promatrala kao zajednički aspekt ponašanja oba roditelja (npr. Soenens i sur., 2010) dok je samo manji broj istraživanja ispitao i provođenje psihološke kontrole od strane očeva (npr. Albrecht i sur. 2007; Luebbe i sur., 2013; Rogers i sur., 2020).

Tako su, primjerice, rezultati dvogodišnje longitudinalne studije Albrechta i suradnika (2007) provedene na 530 adolescenata pokazali da su očevi na početku i pred kraj adolescencije skloniji od majki psihološkom kontroliranju, pri čemu je pretjerana psihološka kontrola bila povezana s izraženijim internaliziranim teškoćama adolescenata u vidu anksioznosti, iritabilnog raspoloženja i teškoćama s odvajanjem. Isto istraživanje je pokazalo kako očevi imaju tendenciju povećavati primjenu psihološke kontrole kroz razdoblje adolescencije, a takva tendencija rasta psihološki kontrolirajućeg ponašanja i majki i očeva tijekom djetetove adolescencije dobivena je i u recentnijoj šestogodišnjoj longitudinalnoj studiji Rogersa i suradnika (2020). Rezultati njihove studije pokazali su kako i majke i očevi tijekom rane adolescencije manje primjenjuju psihološku kontrolu, no da njena primjena postepeno raste sve do srednje adolescencije dok u kasnoj adolescenciji, oko djetetove 17-te godine, dostiže plato i nastavlja stagnirati (Rogers i sur., 2020). S druge strane, u istraživanju Luebbe i suradnika (2013) mlađi adolescenti percipirali su majke više psihološki kontrolirajućima od očeva. Rezultati domaćih istraživanja provedenih na hrvatskim uzorcima djece i adolescenata također su pokazali kako su majke značajno više od očeva sklonije primjenjivati psihološku kontrolu (Šarić Drnas i sur., 2018). U istraživanju Macuke (2008) 267 mlađih adolescenata procijenilo je svoje majke kao više psihološki kontrolirajuće nego očeve pri čemu su dječaci češće nego djevojčice izjavljivali da općenito doživljavaju više psihološke kontrole od strane i majke i oca. K tome, djeca koja su doživljavala više psihološke kontrole od strane majke i manje prihvaćanja ujedno su pokazivala više internaliziranih teškoća (Macuka, 2008).

Naposljetku, postoje istraživanja u kojima se pokazalo da ne postoji statistički značajna razlika u djetetovoj percepciji psihološki kontrolirajućeg ponašanja majki i očeva (npr. Smetana i Daddis, 2002; Rogers i sur., 2020). Primjerice, u istraživanju Smetana i Daddis (2002) nije se pokazala značajna razlika u psihološkoj kontroli između majki i očeva, no zato se pokazala pozitivna povezanost zasebnih samoprocjena majki i očeva o vlastitoj primjeni psihološke kontrole, te visoka pozitivna povezanost subjektivne percepcije adolescenata o majčinoj i očevoj primjeni psihološke kontrole. Drugim riječima, u obiteljima u kojima su

majke sklone psihološkoj kontroli vjerojatnije je da su i očevi skloni takvom roditeljskom ponašanju pri čemu oni adolescenti koji percipiraju majku kao psihološki kontrolirajuću često percipiraju i očeve kao psihološki kontrolirajuće. U hrvatskom kontekstu, Šarić Drnas i suradnice (2018) provele su istraživanje na uzorku starijih adolescenata u kojemu se pokazalo da oni adolescenti koji percipiraju majke kao više restriktivne, takvima percipiraju i očeve. Slično je dobiveno u istraživanju Rogers i suradnika (2003) u kojemu se ujedno pokazalo da ona djeca u ranoj adolescenciji koja percipiraju oba roditelja kao podjednako psihološki kontrolirajuća imaju više teškoća u prilagodbi i više internaliziranih teškoća. U tom kontekstu zanimljivi su rezultati istraživanja prema kojemu adolescenti koji percipiraju veću razliku u primjeni psihološke kontrole između majki i očeva također imaju više anksioznih teškoća (Loebbe i sur., 2013). Što se tiče istraživanja provedenih na studentskim populacijama, ona ukazuju da studenti koji na prijelazu iz adolescencije u odraslu dob percipiraju svoje roditelje kao pretjerano psihološki kontrolirajuće izvještavaju o negativnijim osjećajima vezanim uz svoje djetinjstvo i manjem zadovoljstvu odnosima sa svojim roditeljima (Padilla-Walker i sur., 2014; Urry i sur., 2011). Također, takvi studenti češće se upuštaju u rizična ponašanja, manje su zadovoljni svojim životom i manje se osjećaju spremno za odraslu dob (Faherty i sur., 2019) te doživljavaju više depresivnih i anksioznih simptoma (Inguglia i sur., 2015).

Tako su, primjerice, u istraživanju provedenom na uzorku studenata, prosječne dobi od 25 godina, oni studenti koji su procjenjivali svoje majke i očeve kao psihološki kontrolirajuće bili manje zadovoljni sa svojim životom te su se upuštali u više rizičnih ponašanja poput češće konzumacije alkohola i droga, vožnje pod utjecajem opojnih sredstava i promiskuitetnog ponašanja (Faherty i sur., 2019). Isto je istraživanje ukazalo da samopoštovanje studenata posreduje u odnosu između psihološke kontrole roditelja te subjektivnog doživljaja studenata da su dosegli odraslu dob. Preciznije, studenti koji percipiraju pretjeranu psihološku kontrolu roditelja imaju niže samopoštovanje, što dovodi do toga da imaju manji subjektivni doživljaj da su dosegli zrelost i da su spremni za odraslu dob (Faherty i sur., 2019). Nadalje, studenti koji su percipirali da ih roditelji psihološki kontroliraju kako bi ih fizički i emocionalno zadržali uz sebe i/ili da ih se podvrgne udovoljavanju roditeljskim visokim očekivanjima i standardima, bili su više anksiozni i imali više simptoma depresivnosti poput osjećaja bespomoćnosti, beskorisnosti i čak napuštenosti (Inguglia i sur., 2015).

Prema svemu navedenom, svrha ovog istraživanja bila je detaljnije istražiti odnos između restriktivne kontrole roditelja i razvoja internaliziranih teškoća studenata. Dobiveni rezultati mogu doprinijeti jasnijem uvidu kako restriktivna kontrola kroz aspekte intruzivnosti

i kažnjavanja roditelja doprinosi razvoju depresivnih i anksioznih simptoma studenata. Također, dobiveni rezultati mogu poslužiti za razjašnjavanje zasebne uloge majčine i očeve restriktivne kontrole na razvoj depresivnosti i anksioznosti studenata, i tako pomoći roditeljima u stjecanju uvida o učincima koje njihova određena ponašanja mogu imati na njihovu djecu.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos restriktivne kontrole i internaliziranih teškoća studenata. U skladu s time, formulirani su sljedeći problemi istraživanja i hipoteze:

1. Ispitati razlike u restriktivnoj kontroli s obzirom na spol roditelja. U sklopu ovog problema ispitala se i povezanost restriktivne kontrole operacionalizirane kao roditeljska intruzivnost i kažnjavanje s internaliziranim teškoćama studenata operacionaliziranim kao depresivnost i anksioznost.

Hipoteza: Očekuje se da će studenti percipirati više intruzivnosti i kažnjavanja, odnosno restriktivne kontrole, od strane majke nego od strane oca. Također, očekuje se pozitivna povezanost između majčine i očeve intruzivnosti te depresivnosti i anksioznosti studenata. Odnosno, studenti koji doživljavaju više restriktivne kontrole roditelja u vidu veće intruzivnosti imat će više depresivnih i anksioznih simptoma. S obzirom na to da je kažnjavanje zapravo bihevioralan, a ne psihološki, oblik restriktivne kontrole, ne očekuje se da će biti pozitivno povezan s depresivnosti i anksioznosti studenata.

2. Ispitati jesu li aspekti restriktivne kontrole operacionalizirani kao majčina i očeva intruzivnost i kažnjavanje prediktori internaliziranih teškoća studenata operacionaliziranih kao depresivnost i anksioznost.

Hipoteza: Pretpostavlja se da će aspekt restriktivne kontrole odnosno, majčina i očeva intruzivnost biti pozitivni prediktori depresivnosti i anksioznosti studenata. S obzirom na to da je kažnjavanje zapravo bihevioralan oblik restriktivne kontrole, pretpostavlja se da ono neće biti prediktor depresivnosti i anksioznosti studenata.

3. METODOLOGIJA

3.1. Sudionici i postupak istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 157 studentica i studenata s različitih hrvatskih sveučilišta prosječne dobi 21,71 godina ($SD = 2,15$; min = 18, max = 29). Istraživanje je provedeno *online*, a sudionici su ispunili online upitnik koji je izrađen pomoću *Google obrasca* i koji se distribuirao u obliku mrežne poveznice na društvenim mrežama. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno, sudionici su mogli odustati od istraživanja u bilo kojem trenutku, a ispunjavanje upitnika trajalo je oko deset minuta. U tablici 1. prikazani su podaci o strukturi uzorka.

Tablica 1.
Struktura uzorka (N = 157)

	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Spol</i>		
Ž	141	89,8
M	16	10,2
<i>Godina studija</i>		
1.	38	24,2
2.	19	12,1
3.	23	14,6
4.	31	19,7
5.	46	29,3
	157	100

3.2. Instrumenti

U prvom dijelu online upitnika sudionici su ispunili opće socio-demografske podatke o spolu, dobi i godini studija.

Drugi dio online upitnika sadržavao je *Upitnik roditeljskog ponašanja* (URP 29, Keresteš i sur., 2012) kojim su sudionici procjenjivali roditeljsko ponašanje vlastitih roditelja. Upitnikom se ispituje sedam dimenzija roditeljskog ponašanja kroz tri globalne dimenzije: *roditeljska podrška* (u koju spadaju toplina, autonomija, induktivno rezoniranje i roditeljsko znanje), *restriktivna kontrola* (u koju spadaju kažnjavanje i intruzivnost) te *popustljivost*. Upitnik ima ukupno 29 tvrdnji, a zadatak sudionika je procijeniti na skali od 1 (*uopće nije točno za nju/njega*) do 4 (*u potpunosti je točno za nju/njega*) koliko je svako od opisanih ponašanja karakteristično za njihovu majku, a koliko za njihovog oca. Ukupni rezultat računa se kao aritmetička sredina rezultata na pripadajućim tvrdnjama pojedine dimenzije roditeljskog ponašanja. Viši ukupni rezultat upućuje na veću percepciju pojedine dimenzije roditeljskog

ponašanja. U ovom istraživanju koristili su se rezultati samo za intruzivnost i kažnjavanje kao aspekte roditeljskog ponašanja koji se odnose na dimenziju restriktivne kontrole roditelja.

U trećem dijelu online upitnika sudionici su ispunjavali kraću verziju *Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa* (engl. DASS-21, Depression, Anxiety and Stress Scale; Antony i sur., 1998; Lovibond i Lovibond, 1995; Reić Ercegovac i Penezić, 2011). Skala predstavlja mjeru učestalosti i izraženosti neugodnih emocionalnih stanja depresivnosti, anksioznosti i stresa u proteklih tjedan dana kod kliničke i nekliničke populacije. Skala sadrži ukupno 21 tvrdnju koje su raspoređene u tri subskale od kojih su se u ovom istraživanju koristile samo subskale koje se odnose na depresivnost i anksioznost. Zadatak sudionika je da na skali od 0 (*uopće se nije odnosilo na mene*) do 3 (*gotovo u potpunosti ili većinu vremena se odnosilo na mene*) procjene u kojoj se mjeri pojedina tvrdnja odnosi na njih. Ukupan rezultat za svaku subskalu računa se kao jednostavni zbroj procjena na pripadajućim tvrdnjama (minimalan teorijski rezultat iznosi 0, a maksimalan 21) pri čemu veći rezultat ujedno predstavlja veću zastupljenost depresivnih odnosno anksioznih teškoća.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Deskriptivni pokazatelji varijabli korištenih u ovom istraživanju prikazani su u tablici 2.

Tablica 2.

Procjene intruzivnosti i kažnjavanja kao aspekta majčine i očeve restriktivne kontrole, internaliziranih teškoća studenata te pouzdanosti korištenih mjera

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>α</i>
Majka					
Intruzivnost	2,25	0,80	1,00	4,00	,78
Kažnjavanje	1,90	0,68	1,00	3,60	,71
Otac					
Intruzivnost	1,77	0,70	1,00	4,00	,76
Kažnjavanje	1,75	0,70	1,00	4,00	,75
Internalizirane teškoće studenata					
Depresivnost	6,67	5,26	0,00	21,00	,90
Anksioznost	6,61	4,56	0,00	20,00	,81

Napomena. min, max = postignuti raspon.

Kad je riječ o prosječnim procjenama na intruzivnosti i kažnjavanju kao aspektima roditeljskog ponašanja koje se odnose na restriktivnu kontrolu iz vrijednosti prikazanih u tablici 2. vidljivo je da su one uglavnom pomaknute prema nižim i srednjim vrijednostima. Ti rezultati se djelomično podudaraju s rezultatima domaćeg istraživanja Šarić Drnas i suradnica (2018). Iako se je u njihovom istraživanju na mlađim adolescentima mjerila ukupna dimenzija restriktivne kontrole, a ne pojedinačni aspekti kao u ovom istraživanju, za majku i oca dobivene vrijednosti bile su umjerene i, slično kao i u ovom istraživanju, upućivale na to da su majke više nego očevi sklone restriktivnom kontroliranju adolescenata. Rezultati ovog istraživanja u skladu su i s nekim stranim istraživanjima (Faherty i sur., 2019; Inguglia i sur., 2015) u kojima su stariji adolescenti, odnosno studenti, također procjenjivali svoje majke i očeve kao nisko do umjereno sklone primjeni psihološke kontrole. Faherty i suradnici (2019) navode da takvi rezultati zapravo upućuju na kontinuitet i stabilnost strukture roditeljskog ponašanja u smislu primjene psihološke kontrole čime se dodatno naglašava razvojna neprikladnost takvog roditeljskog ponašanja prema mladima u nastajanju (Faherty i sur., 2019). Inguglia i suradnici (2015) navode kako se slični obrasci kontinuiteta u primjeni psihološke kontrole roditelja nad adolescentima na prijelazu u ranu odraslu dob mogu vidjeti i u različitim kulturama. Konkretno, u svome su istraživanju usporedili adolescente na prijelazu u odraslu dob iz Italije i Sjedinjenih Američkih Država i primijetili kako u oba uzorka sudionika pretjerana psihološka kontrola roditelja vodi deprivaciji temeljnih psiholoških potreba za autonomijom i povezanosti.

Nadalje, u ovom je istraživanju dodatno provjereno i postoje li razlike u procjenama majčine i očeve restriktivne kontrole pri čemu se očekivalo da će studenti majčinu restriktivnu kontrolu procjenjivati višom nego očevu. Rezultati su pokazali da studenti procjenjuju majke intruzivnijima od očeva ($t(156) = 6,76, p < 0,01$), ali i sklonijima kažnjavanju ($t(156) = 2,71, p < 0,01$). Drugim riječima, majke su sklonije restriktivnoj kontroli od očeva. Budući da je aspekt intruzivnosti dio restriktivne kontrole koji se zapravo odnosi na psihološku kontrolu, dok se kažnjavanje zapravo odnosi na bihevioralnu kontrolu (Keresteš i sur., 2012) može se reći da su studenti procjenjivali majke sklonije psihološkoj kontroli od očeva. Prema tome dio prve hipoteze koji se odnosi na razliku u procjenama majki i očeva je potvrđen i u skladu s prijašnjim istraživanjima provedenim na hrvatskim uzorcima adolescenata (Macuka, 2008). Dobiveni rezultati u skladu su i sa stranim istraživanjima u kojima se također pokazalo da su majke sklonije psihološkoj kontroli od očeva (Aunola i Nurmi, 2005; Luebbe i sur., 2013). Više je mogućih objašnjenja zašto se majke više od očeva upuštaju u psihološki kontrolirajuće ponašanje. Tako neki autori (npr. Ballash i sur., 2006; Luebbe i sur., 2013) smatraju da su majke sklone koristiti psihološku kontrolu za reguliranje vlastitih negativnih emocija, uglavnom anksioznosti vezanih uz razvoj adolescenata. Prema Luebbe i suradnicima (2013) majke su anksiozne jer smatraju da se adolescenti ne mogu sami nositi s izazovima adolescencije stoga se pretjerano uključuju u njihov život, kontroliraju ih i prezaštićuju što adolescenti percipiraju kao nametljivo i intruzivno ponašanje. Usto, Urry i suradnici (2011) objašnjavaju da majke nastavljaju psihološki kontrolirati adolescente na prijelazu u odraslu dob i zbog toga što ih više ne mogu toliko bihevioralno kontrolirati pa psihološka kontrola postaje jedina strategija koja im omogućuje da otkriju bitne informacije i budu uključene u život svoje djece. Općenito, selektivno otkrivanje informacija o sebi smatra se jednim od načina uspostave neovisnosti adolescenata od roditelja. Stoga ne iznenađuje što se u spomenutom istraživanju Urry i suradnika (2011) pokazalo da su studenti koji percipiraju svoje majke kao intruzivne i sklone primjeni psihološke kontrole zapravo manje zadovoljni svojim odnosom s majkama i nisu im se skloni povjeravati ili dijeliti s njima informacije o svome životu.

Nadalje, na temelju vrijednosti prikazanih u tablici 1. vidi se da su prosječne vrijednosti depresivnosti i anksioznosti pomaknute prema nešto nižim vrijednostima i približno jednake, što se također podudara s rezultatima prošlih istraživanja (Inguglia i sur., 2015; Rogers i sur., 2020). Prema longitudinalnoj studiji Rogersa i suradnika (2020) moguće je primijetiti kako je tijekom rane adolescencije zastupljeno više depresivnih no anksioznih simptoma te da se odrastanjem to stanje mijenja na način da i depresivni i anksiozni simptomi rastu do kasne

adolescencije gdje se njihove vrijednosti skoro pa izjednačuju. U skladu s time su rezultati istraživanja provedenog na studentskoj populaciji u kojem se pokazalo da i oni studenti s nešto nižim samoprocjenama depresivnih i anksioznih simptoma često imaju roditelje sklone psihološkoj kontroli (Inguglia i sur., 2015).

4.1. Povezanost restriktivne kontrole roditelja i internaliziranih teškoća studenata

Kako bi se ispitala povezanost intruzivnosti i kažnjavanja kao aspekata restriktivne kontrole roditelja s depresivnim i anksioznim teškoćama studenata izračunate su korelacije između navedenih varijabli, a njihove vrijednosti prikazane su u tablici 3.

Tablica 3.

Korelacije intruzivnosti i kažnjavanja kao aspekata majčine i očeve restriktivne kontrole s depresivnosti i anksioznosti (N = 157)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Majka - intruzivnost	-	,47**	,30**	,29**	,25**	,29**
2. Majka - kažnjavanje		-	,18*	,45**	,09	,13
3. Otac - intruzivnost			-	,56**	,32**	,30**
4. Otac - kažnjavanje				-	,15	,22**
5. Depresivnost studenata					-	,57**
6. Anksioznost studenata						-

Napomena. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Kao što je vidljivo iz tablice 3., studenti koji procjenjuju majke kao intruzivne i kažnjavajuće češće takvima procjenjuju i očeve. Dobiveni rezultati u skladu su s prošlim istraživanjima u kojima se pokazalo da u obiteljima u kojima su majke sklone psihološkoj kontroli vjerojatnije je da su i očevi skloni takvom roditeljskom ponašanju (Klarin i Đerđa, 2006; Rogers i sur., 2020; Smetana i Daddis, 2002; Šarić Drnas i sur., 2018). Prošla istraživanja ujedno su ukazala da adolescenti i studenti koji percipiraju kako majke i očevi podjednako primjenjuju psihološku kontrolu imaju lošije odnose s oba roditelja (Paddilla-Walker i sur., 2014) te više teškoća u prilagodbi i više internaliziranih teškoća (Rogers i sur., 2003; Inguglia i sur., 2015). Budući da su u ovome istraživanju sudjelovale uglavnom studentice, dobiveni rezultati mogu se komentirati i iz perspektive istraživanja Klarin i Đerđe (2006) u kojemu je dobiveno da su majke i očevi visoko usklađeni kada se radi o psihološkoj kontroli adolescentica. Autorice pretpostavljaju da su i majke i očevi osjetljiviji i oprezniji u odnosu na dostizanje spolne zrelosti adolescentica, nego adolescenata, pogotovo ako žele izlaziti van i imati veću kontrolu nad svojim tijelom, što onda rezultira većom primjenom psihološke

kontrole, povećanim restrikcijama i češćim sukobljavanjima. Padilla-Walker i suradnici (2014) objašnjavaju kako majke i očevi nastavljaju psihološki kontrolirati adolescente na prijelazu u odraslu dob jer se osjećaju kao legitimni autoriteti koji mogu donositi odluke u određenim područjima života mladih. Prema rezultatima njihova istraživanja, majke i očevi se osjećaju legitimnim autoritetima za osobna pitanja koja uključuju privatnost, kontrolu nad tijelom, izbor slobodnih aktivnosti i prijatelja te u domeni razboritosti odnosno sigurnosti, poput sudjelovanja mladih u rizičnim aktivnostima, dok se očevi značajno više nego majke smatraju legitimnim autoritetima kada se radi o moralnim pitanjima (Padilla-Walker i sur., 2014). Budući da je percepcija roditelja o njihovom legitimnom autoritetu nad mladima veća od percepcije samih mladih, jasno je da često dolazi do sukoba između roditelja i mladih pa su i mladi više nezadovoljni svojim odnosima s roditeljima (Padilla-Walker i sur., 2014; Smetana i Daddis, 2002).

Nadalje, intruzivnost majke i oca statistički su značajno nisko i pozitivno povezane s depresivnosti studenata, dok su intruzivnost majke i oca, kao i kažnjavanje oca statistički značajno nisko i pozitivno povezane s anksioznosti studenata. Prema očekivanome, majčino i očevo kažnjavanje kao aspekt restriktivno kontrolirajućeg roditeljskog ponašanja nije se pokazalo pozitivno povezanom s depresivnim i teškoćama studenata obuhvaćenih ovim istraživanjem. To što se, unatoč očekivanome, očevo kažnjavanje pokazalo povezano s anksioznim teškoćama studenata može se djelomično objasniti strahom i tjeskobom od kazne odnosno očekivanjem fizičke kazne budući da su studenti pri procjeni ovog aspekta restriktivne kontrole zapravo procjenjivali koliko su njihovi očevi primjenjivali fizičko kažnjavanje (primjerice, pljuskanje). Van der Sluis i suradnici (2015) smatraju da je takvo kažnjavanje kod djece povezano s internaliziranim teškoćama, posebno anksioznosti, jer kod djece stvara osjećaj nekontrolabilnosti situacije i bespomoćnosti. Budući da je intruzivnost majki i očeva kao aspekt restriktivne kontrole roditelja kakvu je definiraju Keresteš i suradnice (2012) na očekivan način povezana s internaliziranim teškoćama studenata pretpostavljena hipoteza je potvrđena. Rezultati su u skladu s prijašnjim istraživačkim nalazima (Kurtović i Marčinko, 2010; Pettit i sur., 2000; Rogers i sur., 2020; Yap i sur., 2014). Primjerice, Kurtović i Marčinko (2010) također su dobili rezultate prema kojima je majčina i očeva restriktivna kontrola, koja uključuje negativne načine discipliniranja, psihološku kontrolu i odbijanje, značajno pozitivno povezana s razvojem depresivnih simptoma starijih adolescenata. Slično je dobiveno u istraživanju Rogersa i suradnika (2020) u kojemu su adolescenti koje su majke i očevi pretjerano psihološki kontrolirali imali izraženije depresivne i anksiozne teškoće. Prema

Soenens i Vansteenkiste (2009) roditelji skloni psihološkoj kontroli svojim ponašanjem stvaraju odgojno ozračje u kojemu se dijete osjeća primoranim udovoljiti njihovim zahtjevima radi straha od gubitka ljubavi ili straha od kazne, ali i kako bi izbjeglo vlastiti osjećaj krivnje koji nastupa ako ne zadovolji zahtjeve roditelja. Također, smatra se da primjena psihološke kontrole oba roditelja vodi depresivnim i anksioznim teškoćama jer stvara osjećaj psihološkog konflikta između toga da udovolji zahtjevima i očekivanjima roditelja naspram toga da zadovolji vlastite potrebe i ostvaruje željene ciljeve (Inguglia i sur., 2015; Soenens i Vansteenkiste, 2009). Studenti čiji su roditelji primjenjivali psihološku kontrolu s ciljem da ih natjeraju na postizanje njihovih visokih standarda i očekivanja češće nisu imali ispunjene potrebe za autonomijom i povezanosti te su imali više anksioznih i depresivnih teškoća (Inguglia i sur., 2015).

Naposljetku, u tablici 3. vidljivo je da studenti kod kojih je izražena depresivnost ujedno izvještavaju i o višoj anksioznosti. Dobiveni rezultati u skladu su s prijašnjim istraživanjima koja opisuju čest komorbiditet depresivnih i anksioznih simptoma (Bruffaerts, 2018; Piqueras i sur., 2017; Yap i sur, 2014). Brojni autori (npr. Lovibond i Lovibond, 1995; Yap i sur., 2014) opisani komorbiditet objašnjavaju na način da iako su depresivnost i anksioznost dvije odvojene internalizirane teškoće između njih ima dosta preklapajućih simptoma. K tome, brojna su istraživanja potvrdila da slični rizični faktori, u koje spada i pretjerana psihološka kontrola roditelja, doprinose razvoju i depresivnih i anksioznih teškoća (Yap i sur., 2014).

4.2. Doprinos restriktivne kontrole roditelja internaliziranim teškoćama studenata

Kako bi se ispitalo jesu li intruzivnost i kažnjavanje kao aspekti restriktivne kontrole majki i očeva prediktori depresivnosti i anksioznosti studenata, izračunate su dvije regresijske analize čiji su rezultati prikazani u tablici 4. U regresijske su analize aspekti restriktivne kontrole majki i očeva uvršteni istovremeno budući da nekonzistentnost rezultata dosadašnjih istraživanja ne pruža jasno uporište prema kojem bi se u određenom redoslijedu uvrstilo najprije ponašanje jednog, a zatim drugog roditelja.

Tablica 4.

Rezultati regresijskih analiza s intruzivnosti i kažnjavanjem kao aspektima restriktivne kontrole majki i očeva kao prediktorima te depresivnosti i anksioznosti studenata kao kriterijima ($N = 157$)

Prediktori	Depresivnost		Anksioznost	
	β	t	β	t
Majka intruzivnost	0,19	2,09*	0,23	2,62**
Majka kažnjavanje	-0,03	-0,27	-0,04	-0,41
Otac intruzivnost	0,31	3,23**	0,21	2,24*
Otac kažnjavanje	-0,07	-0,64	0,08	0,46
	R = 0,36; R ² = 0,13 F(4,152) = 5,77**		R = 0,37; R ² = 0,14 F(4, 152) = 5,99**	

Napomena. β = standardizirani beta koeficijent, * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Dobiveni rezultati prikazani u tablici 4. pokazuju da su od cijelog seta prediktora samo majčina i očeva intruzivnost statistički značajni prediktori depresivnih i anksioznih teškoća studenata čime je ukupno objašnjeno 13,2 % varijance kriterija depresivnosti i 13,6% varijance kriterija anksioznosti. Prema tome, pretpostavljena hipoteza da će intruzivnost majki i očeva biti pozitivni prediktori, a da kažnjavanje majki i očeva ne će biti prediktor internaliziranih teškoća studenata je potvrđena. Najznačajnijim prediktorom depresivnosti studenata pokazala se očeva intruzivnost nakon koje slijedi majčina intruzivnost dok obrnuto vrijedi za anksioznost. Najznačajniji prediktor anksioznosti studenata pokazala se majčina intruzivnost nakon koje slijedi očeva intruzivnost. Klarin i Đerđa (2006) sugeriraju da je za adolescente značajnija uloga majčine, a za adolescentice očeve primjene psihološke kontrole za razvoj internaliziranih teškoća. Međutim, navedeno nadilazi okvire ovog istraživanja budući da je većina sudionika ovog istraživanja bila ženskog roda. U svakom slučaju, rezultati ovog istraživanja ukazali su da roditeljsko ponašanje u kojem prevladava manipuliranje, držanje „predavanja“, kritiziranje i prijetnja u svrhu psihološkog kontroliranja misli i ponašanja značajno doprinosi razvoju depresivnih i anksioznih teškoća studenata. Prema tome, rezultati ovog istraživanja u skladu su s rezultatima prijašnjih istraživanja (Inguglia i sur., 2015; Lunetti i sur., 2022; Pinguart, 2017). Inguglia i suradnici (2015) navode kako psihološka kontrola roditelja doprinosi razvoju depresivnih i anksioznih teškoća studenata, na prijelazu iz adolescencije u odraslu dob, zbog toga što ometa zadovoljavanje njihovih temeljnih psiholoških potreba za autonomijom i povezanosti. Drugim riječima, mladi koji percipiraju svoje roditelje kao psihološki kontrolirajuće od svojih roditelja doživljavaju manje prihvaćanja i poticanja autonomije što vodi neugodnim doživljajima anksioznosti i napetosti, te više odbijanja i ignoriranja njihovih misli i ideja što vodi depresivnosti, kao i doživljaju osjećaja beskorisnosti, napuštenosti i otuđenosti od roditelja (Inguglia i sur., 2015). Soenens i Vansteenkiste (2009) razlikuju dvojako poticanje autonomije – poticanje nezavisnosti djeteta

o roditelju u smislu podržavanja samodostatnosti, stvaranja vlastitog mišljenja i donošenja vlastitih odluka te samostalno rješavanje problema, te poticanje inicijativnosti i poduzetništva djeteta kroz empatičan pristup, minimalizirano korištenje kontrole i moći nad djetetom te poticanje ponašanja usmjereno prema ostvarivanju interesa djeteta. Opisano dvojako poticanje autonomije smatra se ključnim za dobrobit i socio-emocionalno funkcioniranje adolescenata budući da promoviranju autonomno i samo-determinirano ponašanje te na određen način štite od razvoja internaliziranih teškoća (Soenens i Vansteenkiste, 2009).

Prema tome, može se zaključiti da studenti koji doživljavaju više restriktivne kontrole u vidu intruzivnosti od strane majki i očeva imaju više depresivnih i anksioznih teškoća. Ono što se, u skladu s očekivanjem, nije pokazalo povezanom ni s depresivnošću ni s anksioznošću je majčina i očeva sklonost kažnjavanju. Rezultati se barem djelomično mogu razumjeti unutar teorijskog modela koji se koristio u ovome istraživanju za procjenu roditeljskog ponašanja Keresteš i suradnica (2012). Prema autoricama intruzivnost kao aspekt roditeljskog ponašanja zapravo predstavlja roditeljska ponašanja koja se u istraživanjima tipično vežu uz konstrukt psihološke kontrole (primjerice manipuliranje djetetovim osjećajima, izazivanje krivnje), dok se aspekt kažnjavanja više odnosi na roditeljsko negativno discipliniranje i strogo tjelesno kažnjavanje. K tome, roditeljsko kažnjavanje se u istraživanjima uobičajeno više veže za eksternalizirane teškoće i problematično ponašanje djece i adolescenata (Macuka, 2008). Navedeno je samo jedno od mogućih objašnjenja zašto se u ovome istraživanju kažnjavanje kao zaseban aspekt restriktivne kontrole oba roditelja nije očekivao, a niti se pokazao značajnim prediktorom internaliziranih teškoća studenata. Yap i suradnici (2014) u svojoj meta-analizi još navode kako većina roditeljskih utjecaja zapravo objašnjava relativno mali (od 2% do 9%) udio varijance internaliziranim teškoćama adolescenata na prijelazu u odraslu dob. Međutim, rezultati ovog istraživanja ukazali su na nešto veći udio (13%) objašnjene varijance depresivnosti i anksioznosti studenata. Iako se može činiti da takvi rezultati sugeriraju kako psihološka kontrola roditelja zapravo ima malu ulogu u razvoju depresivnih i anksioznih teškoća studenata, postoji nekoliko razloga zašto to nije tako. Najprije, pretpostavlja se da su različiti roditeljski utjecaji, pa tako i psihološka kontrola oba roditelja, bidirekcionalno povezani (Yap i sur., 2014). Drugim riječima, pretjerana psihološka kontrola roditelja povezana je s depresivnošću i anksioznošću studenata, ali moguće je i obrnuto odnosno da depresivnost i anksioznost studenata kod roditelja zapravo potiče održavanje pretjerane psihološke kontrole što na određen način rezultira začaranim krugom koji predstavlja dugoročni rizik za socio-emocionalni razvoj studenata. Također, pretpostavlja se da psihološka kontrola oba roditelja,

uz ostala različita roditeljska ponašanja, ima kumulativni i često neizravni učinak na razvoj internaliziranih teškoća studenata (Yap i sur., 2014). Konkretno, u meta-analizi Yapa i suradnika (2014) primijećen je kumulativni efekt psihološke kontrole i roditeljske niske emocionalnosti na razvoj internaliziranih teškoća, a pokazalo se i da psihološka kontrola preko primjerice tipa ostvarene privrženosti s roditeljem i niskog samopoštovanja studenata neizravno doprinosi razvoju depresivnih i anksioznih simptoma (Yap i sur., 2014). Međutim, u ovome istraživanju ispitali su se samo izravne povezanosti i doprinosi intruzivnosti i kažnjavanja kao aspekta restriktivne kontrole roditelja razvoju depresivnosti i anksioznosti studenata, stoga je preporuka da se u budućim istraživanjima uključe i ostali aspekti roditeljskog ponašanja ako se želi dobiti sveukupni uvid u odnos roditeljskog ponašanja i razvoj internaliziranih teškoća studenata.

5. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos roditeljske restriktivne kontrole i internaliziranih teškoća studenata.

Prema prvoj hipotezi očekivalo se da će studenti percipirati više intruzivnosti i kažnjavanja od strane majke nego od strane oca. Također, očekivalo se da će aspekt restriktivne kontrole intruzivnost majki i očeva biti pozitivno povezan s depresivnosti i anksioznosti studenata, dok aspekt restriktivne kontrole kažnjavanje majki i očeva ne će biti povezan s depresivnosti i anksioznosti studenata. Dobiveni rezultati samo su djelomično potvrdili pretpostavljene hipoteze. Istraživanje je pokazalo da studenti percipiraju majke više nego očeve restriktivnim odnosno sklonijima intruzivnosti i kažnjavanju. Također, istraživanje je pokazalo da su intruzivnost majke i oca pozitivno povezane s depresivnosti studenata, dok su intruzivnost majke i oca, kao i kažnjavanje oca pozitivno povezani s anksioznosti studenata. Prema očekivanome, majčino i očevo kažnjavanje nije se pokazalo povezanim s depresivnim teškoćama studenata obuhvaćenih ovim istraživanjem.

Nadalje, prema drugoj hipotezi očekivalo se da će aspekt restriktivne kontrole, odnosno intruzivnost, zasebno majki i očeva, biti pozitivni, dok aspekt restriktivne kontrole kažnjavanje ne će biti prediktor depresivnosti i anksioznosti studenata. Ova hipoteza je također potvrđena. Odnosno, istraživanje je pokazalo da su samo majčina i očeva intruzivnost statistički značajni prediktori depresivnih i anksioznih teškoća studenata. Najznačajnijim prediktorom depresivnosti studenata pokazala se očeva intruzivnost dok je najznačajniji prediktor anksioznosti studenata majčina intruzivnost. Dakle, što je veća očeva intruzivnost to su izraženiji simptomi depresivnosti, dok što je veća majčina intruzivnost to su veći simptomi anksioznosti.

Doprinos ovog istraživanja je što pruža jasniji uvid u složenu interakciju roditeljskog ponašanja oba roditelja i socio-emocionalnog razvoja njihove djece koja su na prijelazu iz adolescencije u odraslu dob. Rezultati ovog istraživanju istaknuli su ulogu majčine i očeve intruzivnosti kao aspekta restriktivno kontrolirajućeg ponašanja roditelja koji doprinosi razvoju depresivnosti i anksioznosti studenata. Dobiveni rezultati mogu biti poticajni za buduća istraživanja na ovom području, dok ujedno mogu biti korisni različitim stručnjacima za osmišljavanje intervencijskih programa za pomoć mladima s internaliziranim teškoćama.

Naposljetku, dobivene rezultate valja sagledati uzimajući u obzir i neke nedostatke ovog istraživanja. Najprije, u istraživanju je korišten korelacijski nacrt koji nam onemogućuje

promatranje uzročno-posljedičnih veza te je istraživanje provedeno u jednoj vremenskoj točki. Iako prednost ovakvog pristupa čine vremenska i materijalna ekonomičnost, longitudinalnim bi se istraživanjem isti studenti mogli ispitivati više puta tijekom određenog vremena i time bi se mogli dobiti značajni podaci o stabilnosti i/ili promjeni mjerenih varijabli. Zatim, s obzirom da je istraživanje provedeno na uzorku koji se većinom sastojao od studentica, moguće je pretpostaviti da bi rezultati bili drugačije distribuirani da je u uzorku bilo više studenata. Prema tome, preporuka je da se u budućim istraživanjima uključi veći broj sudionika i osigura podjednak broj muških i ženskih sudionika kako bi se dobila potpunija slika doprinosa restriktivne kontrole razvoju internaliziranih teškoća studenata. Nadalje, odgovori su prikupljeni *online* metodom, što smanjuje kontrolu odgovora i može pretpostaviti kako su neki sudionici prilikom ispunjavanja upitnika davali socijalno poželjne odgovore. Budući da je primijenjena *online* metoda, moguće je pretpostaviti i da se sudionici koji su dobrovoljno ispunili upitnik po nekim svojim karakteristikama razlikuju od opće populacije. Prema svemu navedenome, u ovome istraživanju korišten je prigodan uzorak studenata stoga se rezultati ne mogu generalizirati na opću populaciju.

LITERATURA

- Albrecht, A.K., Galambos, N.L. i Jansson, S.M. (2007). Adolescents' internalizing and aggressive behaviors and perceptions of parents' psychological control: A panel study examining direction of effects. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 673–684.
- Antony, M. M., Bieling, P. J., Cox, B. J., Enns, M. W. i Swinson, R. P. (1998). Psychometric properties of the 42-item and 21-item versions of the Depression Anxiety Stress Scales in clinical groups and a community sample. *Psychological Assessment*, 10(2), 176–181.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469–480.
- Aunola, K. i Nurmi, J.- E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76(6), 1144–1159.
- Ballash, N., Leyfer, O., Buckley, A. F. i Woodruff-Borden, J. (2006). Parental control in the etiology of anxiety. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9(2), 113–133.
- Barber, B. K. i Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. U B. K. Barber (Ur.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (str. 15–52). American Psychological Association.
- Barber, B. K., Maughan, S. L. i Olsen, J. A. (2005). Patterns of parenting across adolescence. U J. Smetana (Ur.), *Changing boundaries of parental authority during adolescence* (str. 5–16). Jossey-Bass.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. i Shagle, S. C. (1994). Association between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120–1136.
- Bartelink, V. H. M., Zay Ya, K., Guldbrandsson, K. i Bremberg, S. (2019). Unemployment among young people and mental health: A systematic review. *Scandinavian Journal of Public Health*, 1–15.
- Bolkan, C., Sano, Y., De Costa, J., Acock, A. C. i Day, R.D. (2010). Early adolescents' perceptions of mothers' and fathers' parenting styles and problem behavior. *Marriage and Family Review*, 46(8), 563–579.

- Bornstein, M. H. (2005). *Handbook of parenting: Volume 1: Children and parenting*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bruffaerts, R., Mortier, P., Kiekens, G., Auerbach, R. P., Cuijpers, P., Demyttenaere, K., Green, J. G., Nock, M. N. i Kessler, R. C. (2018). Mental health problems in college freshmen: Prevalence and academic functioning. *Journal of affective disorders*, 225, 97–103.
- Buljan, L. (2015). Odnos između anksioznosti i percipiranog roditeljskog ponašanja kod učenika osnovne škole. Diplomski rad. Hrvatski studiji. Odsjek za psihologiju, Zagreb, Hrvatska.
- Collins, W. A. i Russell, G. (1991). Mother-child and father-child relationship in middle childhood and adolescence: A developmental analysis. *Developmental Review*, 11, 99–136.
- Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496.
- Ebrahimi, L., Amiri, M., Mohamadlou, M. i Rezapur, R. (2017). Attachment styles, parenting styles, and depression. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 15, 1064–1068.
- Faherty, A. N., Lowe, K. i Arnett, J. J. (2019). Mind games: Parental psychological control and emerging adults' adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37, 695–714.
- García, F. i García, E. (2009). Is always authoritative the optimum parenting style? Evidence from Spanish families. *Adolescence*, 44(173), 101–131.
- Inguglia, C., Ingoglia, S., Liga, F., Lo Coco, A., Lo Cricchio, M. G., Musso, P., ... i Lim, H. J. (2015). Parenting dimensions and internalizing difficulties in Italian and U.S. emerging adults: The intervening role of autonomy and relatedness. *Journal of Child and Family Studies*, 25(2), 419–431.
- Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija Upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15(1), 23–41.

- Klarin, M. i Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), 243–262.
- Kurtović, A. i Marčinko, I. (2010). Odnos odgojnog stila roditelja sa strategijama suočavanja i depresivnošću kod adolescenata. *Klinička psihologija*, 3(1-2), 19–43.
- Kuzman, M., Pejnović-Franelić, I. i Pavetić-Šimetin, I. (2004). *Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
- Loeber, R., Drinkwater, M., Yin, Y., Anderson, S.J., Schmidt, L. C., i Crawford, A. (2000). Stability of family interactions from ages 6 to 18. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 353–369.
- Luebke, A. M., Bump, K. A., Fussner, L. M., i Rulon, K. J. (2013). Perceived maternal and paternal psychological control: Relations to adolescent anxiety through deficits in emotion regulation. *Child Psychiatry & Human Development*, 45(5), 565–576.
- Lovibond, P. F. i Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335–343.
- Luk, J. W., Patock-Peckham, J. A., Medina, M., Terrell, N., Belton, D. i King, K. M. (2016). Bullying perpetration and victimization as externalizing and internalizing pathways: A retrospective study linking parenting styles and self-esteem to depression, alcohol use, and alcohol-related problems. *Substance Use & Misuse*, 51(1), 113–125.
- Lunetti, C., Iselin, A. M. R., Di Giunta, L., Lansford, J. E., Eisenberg, N., Pastorelli, C., ... i Rothenberg, W. A. (2022). Development of internalizing symptoms during adolescence in three countries: The role of temperament and parenting behaviors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 1–11.
- Maciejewski, D. F., van Lier, P. A. C., Branje, S. J. T., Meeus, W. H. J. i Koot, H. M. (2017). A daily diary study on adolescent emotional experiences: Measurement invariance and developmental trajectories. *Psychological Assessment*, 29(1), 35–49.
- Macuka, I. (2008). Uloga dječje percepcije roditeljskoga ponašanja u objašnjenju internaliziranih i eksternaliziranih problema. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 17(98), 1179–1202.

- Macuka, I. (2016). Emocionalni i ponašajni problemi mlađih adolescenata–zastupljenost i rodne razlike. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(1), 65–86.
- Macuka, I., i Jurkin, M. (2014). Odnos sukoba roditelja i psihosocijalnih problema mlađih adolescenata. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 21(1), 65–82.
- Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45–68.
- Onyskiw, J. E. i Hayduk, L. A. (2001). Processes underlying children's adjustment in families characterized by psysical aggression. *Family Relations*, 50(4), 376–385.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E. i Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development*, 72(2), 583–598.
- Pinquart, M.(2017). Associations of Parenting Dimensions and Styles with Internalizing Symptoms in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *Marriage & Family Review*, 53(7), 613–640.
- Pinquart, M. i Gerke, D. C. (2019). Associations of parenting styles with self-esteem in children and adolescents: A Meta-Analysis. *Journal of Child and Family Studies* 28, 2017–2035.
- Piqueras, J. A., Martín-Vivar, M., Sandin, B., San Luis, C. i Pineda, D. (2017). The Revised Child Anxiety and Depression Scale: A systematic review and reliability generalization meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 218, 153–169.
- Reić Ercegovac, I. i Penezić, Z. (2011). Zadovoljstvo životom, depresivnost i stres kod žena tijekom trudnoće i prve godine postpartalno - uloga osobina ličnosti, zadovoljstva brakom i socijalne podrške. *Klinička psihologija*, 4(1-2), 5–21.
- Rogers, A. A., Padilla-Walker, L. M., McLean, R. i Hurst, J. (2020). Trajectories of perceived parental psychological control across adolescence and implications for the development of depressive and anxiety symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 136–149.
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M. i Winchell, M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *The Journal of Early Adolescence*, 23(4), 349–383.

- Schubert, K. O., Clark, S. R., Van, L. K., Collinson, J. L. i Baune, B. T. (2017). Depressive symptom trajectories in late adolescence and early adulthood: A systematic review. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 51(5), 477–499.
- Smetana, J. G. i Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child development*, 73(2), 563–580.
- Soenens, B. i Vansteenkiste, M. (2009). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74–99.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M. i Luyten, P. (2010). Toward a domain-specific approach to the study of parental psychological control: Distinguishing between dependency-oriented and achievement-oriented psychological control. *Journal of personality*, 78(1), 217–256.
- Šarić Drnas, M., Pavin Ivanec, T. i Miljević-Riđički, R. (2018). Odnos roditeljskog ponašanja i otvorene i relacijske agresije adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 25(2), 195–221.
- Urry, S. A., Nelson, L. J. i Padilla-Walker, L. M. (2011). Mother knows best: Psychological control, child disclosure, and maternal knowledge in emerging adulthood. *Journal of Family Studies*, 17(2), 157–173.
- van der Sluis, C. M., van Steensel, F. J. i Bögels, S. M. (2015). Parenting and children's internalizing symptoms: How important are parents?. *Journal of child and family studies*, 24, 3652–3661.
- Vulić-Prtorić, A. (2004). *Depresivnost u djece i adolescenata*. Naklada Slap.
- Yahav, R. (2006). The relationship between children's and adolescents' perceptions of parenting style and internal and external symptoms. *Child: Care, Health and Development*, 33(4), 460–471.
- Yap, M. B. H., Pilkington, P. D., Ryan, S. M. i Jorm, A. F. (2014). Parental factors associated with depression and anxiety in young people: A systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 156, 8–23.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

_____ (vlastoručni potpis studentice)